

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Торопцевої Альони Ігорівни «Україна та українці очима Шарля Дюброя: джерелознавчий аналіз мемуарів «Deux anneés en Ukraine (1917-1919)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Активізація наукових пошуків та розширення тематики досліджень з обсягу спеціальних історичних дисциплін сприяє поглибленому вивченню окремих проблем історичної науки, що самостійно вирішують актуальні питання, розробляють спеціальні методики, вводять до наукового обігу нові інформаційні ресурси, що значною мірою підвищує як теоретичний, так і практичний рівень історичних досліджень. До важливих і мало розроблених питань української історіографії належить проблема вивчення зарубіжної мемуаристики, зокрема спогадів діячів, які залишили свідчення про події на українських землях в різні історичні періоди.

Актуальність опанованої роботи зумовлена ще й тим, що вона вирішує ряд важливих питань, яким досі не приділялось належної уваги, що, звісно, збіднювало історіографічну базу та гальмувало розвиток українського джерелознавства і не могло не позначитись на стані розробки багатьох важливих проблем.

До таких питань ми віднесли б пам'ятки іншомовного походження минулого століття, які і досі не перекладені українською мовою, не перевидані, а відтак не використовуються належним чином в наукових дослідженнях. До них з повним правом можна віднести і мемуари Шарля Дюброя, який, перебуваючи в Україні у 1917-1919 рр., зафіксував не тільки свої враження про соціальне та культурне життя в країні, а й використав значний історичний, статистичний, довідковий матеріал для відтворення тогочасного політичного та економічного становища в Україні. Він торкнувся питань національної самоідентифікації українців, дипломатичного визнання її у світі, зокрема описав місію УНР на Паризькій мирній конференції тощо.

Той факт, що опрацьований та перекладений з французької мови дисертанткою текст спогадів Дюброя відсутній в архівних та бібліотечних

фондах України й найближчих зарубіжних країн, а також не опублікований і не відомий сучасним дослідникам, ще більше підсилює актуальність, новизну та значимість опанованої теми дисертації. Тому вибір А. Торопцевою даної проблеми для дослідження, на наш погляд, є цілком вмотивованим і доцільним.

Отже, авторка поставила за мету провести комплексний джерельний аналіз мемуарного твору Ш. Дюброя, визначити ступінь його достовірності та об'єктивності, використовуючи компаративний метод співставити наведені свідчення французького мемуариста з іншими спогадами цього періоду, де висвітлюються і даються оцінки перебігу подій в Україні як у творах вітчизняних авторів, так і зарубіжних.

Проведений дисертанткою аналіз стану вивчення теми та наявної джерельної бази засвідчує, з одного боку, ґрунтовне дослідження авторкою обраної теми, а з другого, підтверджує тезу про її малодослідженість та необхідність поглибленого розроблення.

Методологічну основу дисертації визначили загальні принципи історизму, об'єктивності та всебічності. Пріоритетне місце авторка відводить методологічному інструментарію джерелознавства та мемуаристики, які покладені в основу роботи. Йдеться про класичний аналіз мемуарного твору як джерела особового походження, його авторську ідентифікацію та експертну оцінку із застосуванням загальноісторичних та спеціально-джерелознавчих методик.

Структурна побудова дисертації є цілком логічною і дозволяє розкрити обрану тему. А.І. Торопцева обґрунтувала її актуальність, визначила об'єкт та предмет дослідження, мету та основні завдання, підкреслила наукову новизну та практичне значення дисертації.

Безперечною є новизна роботи. Вона є першим в українській історіографії комплексним дослідженням спогадів Шарля Дюброя «Мое перебування в Україні (1917-1919рр.)». Дисертанткою проведений аналіз тексту мемуару, зроблений переклад українською мовою, з'ясовано світоглядні та політичні орієнтири автора, його ставлення до історії та культури українців, до питань самовизначення та самоідентифікації України як держави тощо.

А.І. Торопцевої можна розглядати у декількох площинах: як презентація ново віднайденого джерела з історії України; як інтеграцію пам'ятки зарубіжної мемуаристики до вітчизняної джерелознавчої практики; як впровадження результатів власної моделі аналітичного дослідження мемуарного джерела.

У дисертації сформульовано та успішно розв'язано низку актуальних дослідницьких завдань та одержано нові результати. До здобутків дисертантки слід віднести ряд положень та узагальнень які, на нашу думку, є вірними та достатньо обґрунтованими:

– по-перше, з'ясовано стан вивчення теми, її джерельну базу, теоретико методологічні засади дослідження мемуарних джерел, наведено варіації класифікаційних схем, етапність критичного аналізу; відповідно обрано технологію опрацювання спогадів як джерела особового походження;

– по-друге, визначено особливості та характерні риси зарубіжної мемуаристики, специфічні умови створення спогадів іноземними авторами, їхня мета тощо. Зіставлено зміст твору Дюброя з іншими мемуарами, в яких відображено окремі аспекти історії України та життя українців в той самий історичний період;

– по-третє, проведена джерельна характеристика мемуарного твору Ш. Дюброя, визначена його структура, змістове насичення, виокремлено тематичні блоки, в яких йдеться про історію України та її народ, про соціальне, економічне та політичне життя, наведені роздуми автора спогадів про процес державотворення в Україні у 1917-1919 рр., місце України на геополітичній карті Європи;

– по-четверте, здійснено переклад мемуару Ш. Дюброя українською мовою, з'ясовано освітній та культурний рівень його автора, констатовано симпатії громадянина Франції до України та її народу, захоплення мемуаристом постатями таких істориків як М. Драгоманов, В. Антонович, М. Грушевський та ін., оцінками дій політичних діячів С. Петлюри, П. Скоропадського, зазначено негативне ставлення до партії більшовиків тощо.

Все вище зазначене дає право констатувати, що дисертантка успішно вирішила поставлені завдання, висвітлила проблему з належною повнотою і зробила важливі узагальнюючі висновки, які є достовірними та цілком обґрунтованими.

Осібнo слід підкреслити значення додатків до дисертації, які є функціональними, несуть наочну інформацію та суттєво доповнюють основний текст.

Виконане дисертаційне дослідження характеризує дисертантку як історика-джерелознавця, здатного самостійно проводити дослідницькі розвідки, пов'язані із вирішенням актуальних наукових проблем.

Водночас, на нашу думку, дисертаційна робота А.І. Торопцевої не позбавлена ряду недоліків та дискусійних питань, які можна розглядати як побажання авторці для подальшого вивчення обраної проблеми.

1. Пункт 1.1., в якому аналізується історіографія питання, подекуди переобтяжений прізвищами вчених, котрі працювати в галузі джерелознавства та мемуаристики, розглядали спогади як специфічне джерело, розробляли проблеми класифікації мемуарів, їхнього аналізу тощо. (сс. 10,11,16). Проте не прослідковано, як і наскільки змінилися погляди істориків – джерелознавців за останні десятиліття, не зазначено, що нового з'явилося в розробленні теоретичних питань мемуаристики, підходах до систематизації мемуарів, методики їхнього дослідження і що, власне, з цих нововведень використала дисертантка. Принагідно зазначимо, що традиційно довідково-бібліографічні та статистичні видання ми відносимо до опублікованих джерел, а не історіографії (с. 14).
2. У п.1.2, де йдеться про джерельну базу дисертації, наявне чисельне перерахування авторів спогадів, присвячених періоду Української революції (близько 50), однак відсутній аналіз їхнього змістового насичення, ідейного спрямування, світоглядних позицій, особистого ставлення до подій в Україні тощо (сс. 24,25,27).
3. Вважаємо, що розділ 2 занадто широкий за змістом та інформативно переобтяжений (географічні межі, економічний стан, культурне

питання...). Можливо, один з пунктів, наприклад «Аналіз історичних та етнографічних особливостей українського народу», який перегукується з п.3.2. «Українська ментальність та національна самоідентифікація...» можна було б об'єднати у розділі 3.

4. Наголошуючи на функціональності представлених додатків, хотілося б у Додатку Д., де наводиться таблиця із переліком зарубіжних мемуарів, в яких наявні свідчення про Україну, побачити назву мемуарного твору та рік і місце його видання. Це дало б змогу порівняти мемуари ще й за хронологічною та географічною ознаками, бо не зрозуміло, яким принципом користувалася дисертантка при укладенні додатку (абетковим, хронологічним, предметним?).
5. Подекуди зустрічаються огріхи часткового характеру, зокрема в авторефераті досить зжато представлено 4 розділ (с. 10 автореферату); в першому та в третьому розділах дисертації можна було б підсилити та конкретизувати висновки; не завжди рівномірно представлений матеріал в розділах: розділ 2- 63 с., а розділ 3 – 32 с.

Втім, висловлені зауваження та побажання в жодній мірі не впливають на загалом високу оцінку опанованої роботи. Одержані результати та висновки свідчать про цілковиту реалізацію дослідницьких завдань, є обґрунтованими й мають вартісне наукове значення, оскільки в сукупності вирішують важливе для українського джерелознавства наукове завдання комплексного дослідження зарубіжної мемуаристики на прикладі спогадів Ш. Дюброя «Два роки в Україні (1917-1919)».

Результати дисертації та основні положення представлені автором у 9-ти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях. Наукові результати дослідження доповідалися на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Усі результати належать авторові особисто і не містять даних, одержаних іншими дослідниками.

Текст автореферату відображає зміст і основні положення та результати роботи. Зміст дисертації відповідає спеціальності 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Дисертаційна праця А. І. Торопцевої є цілісним та завершеним дослідженням, яке виконане на високому науковому рівні, націлене на вирішення важливої проблеми сучасної мемуаристики як важливого сегменту національної історіографії.

Висновок. Аналіз тексту дисертації Альони Ігорівни Торопцевої «Україна та українці очима Шарля Дюброя: джерелознавчий аналіз мемуарів «Deux annees en Ukraine (1917-1919)» за своєю актуальністю, новизною, обґрунтованістю наукових положень і висновків, теоретичним і практичним внеском, достовірністю отриманих даних, відповідає існуючим вимогам МОН України, викладеним у пп. 9,11,12,13. «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.) а здобувачка Альона Ігорівна Торопцева заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент
доктор історичних наук, професор
кафедри історії мистецтв Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

07.12.2017 р.

І.Н. Войцехівська

